

ЭНСИЭЛИ

Нам улууһун хаһыата — 1935 сыл алтынны 5 күнүгэр төрүттэммитэ

Тыл — омул баар-суох сыаннаһа уонна быстыспат бэлиэтэ. Хас биирдии норуот бэйэтин ураты майгынаах культуратын, үгэстэрин, тылын харыстыыр сувереннай бырааптаах.

Саха Республикатын Тыл туһунан Сокуонуттан

Көр-күлүү — олохпут сиэркилэтэ

Муус устар 1 күнүгэр — Күлүү күнүгэр — аабааччыларбытын сэргэхситэр инниттэн дьээбэлэрдээх абыайах информацияны бэчээттэбиһит. Дьон үксэ таба өйдөөн ити дьээбэлэри ылымматахтара. Арай сааскы булт туһунан балаачы «итэбэттинэриилээх» биллэрини тутта телефонунан туоһуластылар 20 тыһ. солкуобайга «Уазик» ылын бадалаахтар баалара эмиеһиллэбит.

Оттон ситэри тутулуубатха деткомбинат дьэтин биир армияни атыылаһар дьэ дьээбэтин аба саастаах дьоммут ыраас маньыакка ылын улуус баһылыгар тийэ маньык быһыны-майгыны утарар коллективнай сурук киллэрбитэр. Маны туох дьэххэ сөбү? Ханьык бабарар дьээбэ, чуолаан Күлүү күнүгэр, дьону итэбэтинээр (розгрыш), оттон дьээбэтин билэн санааларын сайбаан, сэргэхситэ күллүнээр дьэ бэчээттэнэр.

Ол эрэри, бастакытын, бэчээт тыла төрүк да итэбэтинилээбэ, аны бу «сонуну» кырдыктаах информация быһыгар кыбыппыты аба дьоннорбутун буккуйдаба буолуохтаах. Иккиннин, бүгүнгү олоххо араас «МММ-нар», «Хопердар» о. д. а, дьону-сэргэни миллардыан харчыга дьээбэлээбэттэрин, оннооһор «Урал-маш» курдук сүнгэн тэрилтэлэри биридин грузин төрдүтэн атыласпыттын санаатахха киһи эрэ кырдыктаанын сөп суола.

Улуус баһылыга «ханьык да атыылаһын табыллыбат» дьэ эпизитигэр хол-

боһон туран бу деткомбинаты ким да атыылы уонна атыылаһа илигин чакчылаахтык бигэргэтэбит. Ол эрэн кылаабынай приватизатор былааска кэлбитинэн, күннээх Армения дьону хас да детсады атыылаһар холку кыахтаахтарынан, бу комбинаты бэйэбит өтөр тутар-ситэрэр кыаба суохтунан сибээстээн биир эмит үтүө күн чакчы атыыланан хааллабына редакция ханьык да эпизитинэн сүкүлэтин эрдэттэн сэрэтэбит.

Ол тэнэ булт көгүлэмэтэбинэ (баһар көгүлэмнээ даһаны) биир эмэ булт биниги хаһыаптыт дьээбэлээх биллэрини куоһур онгостон эпизитинэстэн куота сатыыр түбэлтэтигэр ыстараабы төлөспөһүт туһунан эмие эрдэттэн сэрэтэбит. Оттон булт чакчы көгүллэнэр түбэлтэтигэр дьээбэлээх биллэрини кэлин икки абзаһын өссө төгүл болдойон ааһаргытыгар итин син-биир ирдэһинэхтэрэ дьэ бигэргэтэбит.

«Нам» телерадиокиингэ эпизитэринэн, «Возвращение Дикой Розы» дьэ телесериал онгоһула илигинэн бакаа көрдөрөр кыахтара суох. Кэлин онгоһулунабына бабардар көрдөрөн да туруохтара.

Түмүктээн эттэхпитинэ, олохтут хайдаһы да көркүлүүбүт биир онуук — кыһалбаһыт онугуттан таһар. Онон кэлэр сыл муус устар 1 күнүгэр дьэри бэчээттиир сонуммут кырдыктааһын бигэргэтэн туран —

«ЭНСИЭЛИ»
редакцията.

М. К. АММОСОВ ТӨРӨӨБҮТЭ 100 СЫЛЫГАР АНАЛЛААХ НАМ УЛУУҺУН НЭИЛИЭКТЭРДЭЭБИ УОННА ТЭРИЛТЭЛЭРДЭЭБИ ВЕТЕРАННАРЫН СЭБИЭТТЕРИ 1997 СЫЛГА КОНКУРСТАРЫН БАЛАҤЫАННАТА

1. Нэһиликтэр уонна тэрилтэлэр ветераннарын сэбиэтэрин муньаһарын ытыы, ханьык болпуруостар көрүлүбүттэрэ.
2. Нэһиликтэр уонна тэрилтэлэр ахсын ветераннар ортолоругар ытыллар араас маассабай мероприятиялар уонна олоһор ытыллыбыт таһымнара.
3. М. К. Аммосовка аналлаах улууска ытыллар мероприятияларга кытты.
4. Ычаты кытта үлэ:
 - ычаттары кытта көрсүһүлэр
 - ырахан итинилээх оһолору кытта үлэ
5. Ветераннар культурнай сыннаһаннарын тэрийингэ үлэлэр.
6. Ветераннар сэбиэтэрэ нэһилик уонна тэрилтэ ветераннарын социальнай көмүскэллээх буолууларын тэрийингэ ытар үлэлэр.
7. Түмүк 1997 сыл ахсынны 20 күнүн аһарбакка таһар.

I миэстэбэ — спонсор М. К. Аммосов аатынан коопхоз (директор Павлов Д. С.)

II миэстэбэ — Улуус пенсионнай сулуоспата (нач. Ядрихинская К. К.)

III миэстэбэ — Улуус ветераннарын сэбиэтэ Түмүгү таһаары жюри көрүүтүнэн хас көрүн аайы сыаналанар.

Улуус ветераннарын сэбиэтэ.

Биир чоһул уоттаах сулус

• ПОЭТ ДОБОРУМ ТУҺУНАН АХТЫ •

Ньукулай Рыкунов туһунан мин аһан-санаан аһарыахтааһым бэрт элбэх. Ону барытын сиилини ситэн суруйар билигин кыаллыбат курдук. Онон сүрүн сүрүнүн кэспиргэ холонобун. Мин Николай Рыкунов дьэни хоһон суруйар уол баарын 1955 сыллаахха дуу, «Кыым» хаһыакка бэчээттэммит уһун соһус хоһонуттан аан бастаан билбитим. Ол хоһонугар сэриигэ, фронтка аһата өлүүтүн туһунан олус үчүгэйдик суруйбутун, эмие айан суруйарга холонор киһи, өйдөөн хаалдытым.

Онтон 1959 сыл күһүөрү

сайынгар Саха госуниверситетыгар саха салаатыгар Тааттаттан төрдүө буолан: Иван Кузьмин («Чэчиргэ» биир бастакынан хоһооннорун кинигэтэ тахсыбыта), Егор Жирков (Кэлин хас да кэспсэн кинигэлэрин бэчээттэттэ), Татьяна Маркова буолан бастакы курска ылыллыбытыт.

Кырдыга да, ол ЯО-59 дьэни ааттаах курска, дьылба хаан ыһааһын дуу, хайдах дуу, уус-ураһык айан суруйарга дьобурдаах уонна онуоһа тардыһар ычаттар бииргэ түмсүбүт эһипит: Николай Рыкунов — оччотооһуга хайы үйэбэ

биллэр, кэлин поэт, Иван Кузьмин, Григорий Духонаев — Абы уола, хоһоону элбэхтик суруйара, Петр Аввакумов — мангай уусуран айымньыны суруйара соһчо биллибэт этэ, кэлин тахсылаахтык үлэлиир прозаик, Петр Дмитриев — эмие кэлин сыралаахтык үлэлээн суруйааччы буолбута, Николай Габышев-Нэртэ — «Кыталык ырыата» дьэни сэйининэн кэспник биллибитэ. Өссө Василий Капитонов дьэни сахалы да, нууччалы да тылын хоһоону суруйара, нууччалы хоһоону сахалы тылбаастырга күрэхтэһэбит.

Итиннэ өссө Василий Фомины — билинги театр биллиилээх режиссерун эбэн кэсп... Сия ботуччу бөлөх эһипит дуу?

Биир курстан 4 суруйааччы тахсыбыта сэдэх түбэлтэ буолуохтаах... Арай 1994 сыл саһатыгар, мин Российской Федерация суруйааччыларын Соһуун чилиэнэ буолбутум кэспэ Ньукулайын Намтан редакциятыттан телефоннуур: «Эбэрдэ, доһоор, эбэрдэ! Дьэ, аадырыс буоллубут дьэ!» — дьир. Мин мангай тутта өйдөөбөһүн: «Ол аата ту-

(Салгытын 2 стр. көр)

УЛУУСКА ҮӨРЭБИРИИ 125 СЫЛА

ҮӨРЭХ-ИТИИ СИТИМИН БЫСПАККА

Кулун тутар бүтүүтэ биниги улууспутугар «Лена» үөрэх уокуругун мангайгы педагогическай ааһыылаа буоллулар. «Аныгы усулуобуйага үөрэнээччин иити уонна сайыннары проблемалара» дьэни секцияба 30 киһи сырытта, барыта 14 дакылаат кирибиттэн биир пленарнай муньаһа истилибитэ, биир дакылаат саха тылын уонна национальнай культура секциятыгар көһөрүлүбүтэ, 3 дакылаат кэтэхтэн ааһыллыбыта.

Учуутал үлэтэ кылааска кирири оһону эрэ үөрэтиннэ мунурдамат. Маны сэргэ киһи үөрэтэр оһолору эй-санаа, сир-майгы өттүнэн итээчи буолар. Бу улахан эпизиттэх уонна сыралаах, элбэх бириэмэни, дьобуру, күһү-күдэби эрэйэр үлэ. Онтон оһону иити болпуруоһа хаһан да эрэрбэт, оһоһу кытта тэнгэ хаамсар, бүгүнгү олохпутугар саамай сытытык турар болпуруос. Итиннэ сөһкө өйдүүр үлэһиттэр биниги улууспутугар аһыаһа суохтара үөрдэр. Киһилэр үлэлэрэ, түбүктэрэ бу оскуолаһа улахан кылаат буолар. Ону таба өйдүүр оскуола директордара элибиллэригэр баһарабыт.

Үтүөнү-кэспни өйдүүр, үйэлээби, көспиллээби сыаналыыр, айар-тутар ычатты иити — бу барытыт баһармат баһата, дьобуһунаах, соруга буоларын таба өйдөөн үгүс өрүттээх үлэни тэрийээчи оһо эйгэтин Түөлэтин «Дьырыһаатта» фольклорнай түмсүү салайааччыта Е. В. Соколова «Олонхоһо оһону уһууу» дьэни дакылаатыгар олоһо эйгэтин өйдүүр буолбут оһо хаһан да, ханна да бэйэтин норуотун түһэн бириэ соһоһа, олоһо патриотизмна, ийэ дойдунан, төрөөбүт норуотунан киһи туттууга итэр суолтата улахан итэбэтинилээхтик кэспээтэ.

Ефросинья Васильевна 1992 сылтан салайыт «Дьырыһаатта» ансамблын дьобуһун ситининиттэн биир дойдудааһыт, ССРС Суруйааччыларын Соһуун чилиэнэ, аатырбыт олоһохот, норуот ырыаһыта, саха культуратын үтүөлээх үлэ-

һитэ П. П. Ядрихинскай (Бэдьээлэ) «Дьырыһаатта» — кыһе бу хатыыр» дьэни олоһохоттон оһо тэһиригэр «Айымньы атаары» сирин-туомун хар тыһынатын көрдөрөн тэрийээчилэр үрдүк биһирээбиллэрин ылыта. Олонхоһо ооннооһот оһолор үөрэхтэһэ үөрэхтэргэ салгыыллар.

«Драмкуруһоһуонан оһо айар дьобурун, талаанын сайыннары — билинги көм ирдэбил» дьэни дакылаатыгар «Артбилэй» драмкуруһоһо салайааччыта, М. К. Аммосов аатынан Хатырык орто оскуолатыттан В. Н. Дьяконов 5 сыллааһы үлэтин ситинилэрин, оһолор талааннара, айар дьобурдара сайдарын билиһиннэрдэ. Ол курдук кэспи сыла улууска ытыллар фольклорнай туруоруулары көрүүгэ өрүү бастакы миэстэлэри ылааллар. Саха пароднай суруйааччыта Д.К. Сивцев-Суорун Омоллоон 90 саһыгар аналлаах республикатааһы драмколлективтары көрүү конкурсугар 3 бочуоттаах миэстэни ылан сүргэлэрэ көтөбүллэн, айар үлэлэригэр көбүлэһин буолла, «Күөһ көһө» оруолун иһин Дима Татаринов бэлиэтэммитэ.

Тыа сирин оһоһо дьаһа уларыйан, уустугуран итэбэтин ахсын оскуола үлэтэ өссө кэсптэн, тэһийэн иһэр. Ол туоһунан Хатырык орто оскуолатыттан экология учуутала А. К. Романова

«Өбүгэлэр итэбэлэригэр үгэстэригэр оһоһуран дьону сиргэ-майгыга итингэ төрөлүүтү кытта бииргэ үлэлэһин оһытыттан» уонна Л. Н. Попова «Оһону итингэ төрөлүүтү кытта үлэ оһытыттан» дакылааттара буоллулар. Хатырык нэһилигэр 8 элбэх оһолоох дьэни көрүгэн оһону итинилэрин оһытын үөрэтэн, ону тарватар сыаллаах үлэ тэрийлибит. Эдэр дьэни көрөгөттөр проблемаларыгар «Мин дьэни көрүгэн» дьэни телевидениеһэн биһиргэ майгыһын көрсүһүлэри тэрийиллэр. Нэһилик бары араһын хаһан үлэлиир былааннарын түмэн оскуола соһедагогтара программа оһору салдыаллар.

Бүтүүн нэһилик кыттылаах ытыллар дьаһаллар, оһону кэрэбэ эрэ үһуууа буолбакка, оһону киһи быһытынан итингэ, сирдээх буолууга сүрдээх улахан итэр үөрэтэр суолталаахтар. Улахан социальнай алдыархайы — дьон майгыта-сигилитэ алдыһын тын туоратыга бүтүүн көмөлөөн өйдөтүү үлэтин ыһага наадалаах. Итиннэ оскуолаһа 30 сыл үлэлэбит, билинги Модут орто оскуолатын соһедагога Е. А. Лукинова бэйэтин оһытыгар тирэһирэн баһа санаатын программатын киһи, баай ис хоһоонноох таблицаларга көрдөрөн итэбэчилэр сэнгэриилэрин ыла.

Билинги киһиник тарбаһыт өлөрсүүлээх-өһөрсүүлээх, оһуһуулаах видеокыһилэр ычат психикатыгар олус күүскэ дьаһаллар, хаһы майгыны-сигилини үөскэтэллэр, онтон ыар буруйу оһору элбиер. Ону туоратар сыаллаах үлэлэр оскуолаһа тэрийлэллэр. Киһилэргэ оскуола психологтарын кэтээн көрүүлэрэ, сүбэлэрэ улахан оруолу ылааллар. Горнай улуһун Бэдьыгэстээх 2 №-дээх орто оскуолатын психолога Р. И. Васильева элбэх сыл-

лаах кэтэһинин түмүгүн «Саастарын ситэ илик оһолор ортолоругар куһаған дьаһылктары туоратыга үлэлэр» дьэни дакылаатын иһитиннэрдэ.

Кылаас салайааччылары ытар үлэлэрэ элбэх өрүттээх. Онтон ол үлэлэр түмүллэн, ырытыллан итэһирэни ситинилээх буолаллара саарбаһа суох. Хас биридин кылаас салайааччыта билиитин-көрүүтүн үрдэтэргэ дьулуһар. Оно дьаһностирование көмөтө сүһүгэн. Ол курдук 1990 сылтан Граф-Бирэһин ситэтэ суох орто оскуолатын кылаас салайааччылары методическай холбоһугун салайааччыта Л. В. Петрова ыһытыт үлэтин уонна түмүгүн, ситинилэрин «Бла-рахаттар диагностикаларыгар үлэни тэрийин» дьэни дакылаатыгар билиһиннэрдэ.

Онтон Хамаһатта орто оскуолатын физкультурба учуутала Е. М. Новгородов оһону киһи быһытынан дьэ-гиттэр сайдар усулуобуйатын тэрийэн, эт-син өттүнэн сайыннаран итиннэ болпуруоһугар санаатын аһастата. Итиннэ «Үөрэнээччилэри доруобуйа төрүттэригэр үөрэтин» дьэни программа оһорбутун, оһон үлэлиир былааннаһын эттэ.

Кыһы, уола арааран итэбэччэ бэйэ-бэйэлэригэр ордул болбомтолоох сыһан, убаастаһыны баар буолуон сөһ дьэни санаанан салайтаран өр сылларга үлэлэбит түмүгүн «Оскуола итингигэр кыһе оһо личноһы үөскэтин» дьэни дакылаатыгар Нам 1 №-дээх орто оскуолатын нуучча тылыгар учуутала О. И. Шапошникова билиһиннэрдэ. Ыһтар кылаас чаастарыгар, бэспэдлэригэр туһанар баай матырыһаалларын көрдөрдө, уолаттар кыргыттарыгар аһан таһаарбыт истэһнэ хаһыаттарын ырытта

А. ПАВЛОВА,
үөрэх управлениетын
отделын сэбидиссэйэ.

1997 СЫЛ — М. К. АММОСОВ СЫЛА

Хоодуоттар хорсун сырыылары — үс ыйдаах унньуктаах уһун айаннара

(Салгыыта, Иннин 38 №-гэ көр)

Ыһыах үөрүүлээх түгэнин партком секретара Николай Федотович аһар. Оройуон, совхоз дьонуун райком секретара В. Е. Колмогоров, райсовет председателэ А. И. Васильев эбэрдэлиллэр. Комсомол райкомун секретара Гаврил Местников ордук тоһоһолоон оройуон ыччатын өйөөһүнүнэн, райкомол тэрийитинэн М. К. Аммосов үлэлээбит, олоһубут сирдэринэн мотоцикльнаа уһун айанга туран эрэр бөлөх кыттылаахтарыгар соргулаах айаны баарбыта, айан тэрээһинигэр кыттыбыт дьонго махтаммыта. Ыһыах үөрүүлээх түгэнин чыпчаалынан Аэлита Максимовна аҕатын төрөөбүт балаҕаныттан ылыллыбыт буору айанга туран бөлөх командирьгар туттарыта буолбута. Ол ылбыт буордарын уолаттар Максим Кирович үлэлээбит сирин кэрэтин Москваба тириэрдэн кини соратнигың, олоһун доһорун Р. И. Цугель-Аммосова көмүс уһуобун күлүн кытта кэккэлэһиннэри ууран биэр дойдулаахтарын үтүө санааларын толоруохтаах этилэр. Айан бөлөбүн ити бастакы соруга этэ. Аэлита Максимовна үтүө бабаларын этэн туран Москваба көрсүөх буолан атаарсыбыта.

Айанньыттар бөлөхтөрө М. Аммосов биэр дойдулаахтарын алгыстарынан кынаттанан, оройуон ыччаттарыттан, салайааччыларыттан итэһэл ылан хорсун санааларын сирдэбит оҕостон ким да, хаһан да сылдыбатаах холооно суох айанга аттамытара.

Намга кэлэн бүтэһиктээхтик тэринилэрин ситэринэллэр. Мин Григорий Егоровка эбии кинэ устар камераны, культура отделыттан Мария Николаевна Габьшевтан портативнай магнитофону уларсан бизэрбин. Ол эрэри ити тэриллэрим тугу да туһалаабакка, өссө Иркутскай чугаһыгар куһаҕан суолларга алдынан, төһөн кэлбиттэрэ. М. Аммосовы сирэй билэр, истибит үгүс ахсааннаах дьону кытта кэлсэтиңи, араас көрсүһүүлэр тыһынаах куоластара, дьүһүннэрэ-бодолоро историяба хаалбатаах хомолтолоох. Кэһинки кэлэн баран уолаттар: «Оннооһор модьу тимирдэр тостор айаннара этэ, эн тэриллэриң намчылары бэрт этилэр», — диэн ылардаах дьон буолан бизэрбиттэрэ.

Оройуон ыһыаба бэс ыйын 25 күнүгэр буолбута. Ыһыах тэрээһинин биэр чааһынан М. К. Аммосов төрөөбүтэ 80 сылын туолуутунан сибээстээн айанга барар бөлөбү атаарыы буолбута. Уолаттар мотоцикльларынан трибуна иннигэр киирэн тириэрдэн кэбиспиттэрэ. Бөлөх сылын-соругун билсиппиннэрбиттэрэ, алгыс тыллар этиллибиттэрэ. Айанньыттар, ааттарыттан Юрий Осетров М. Аммосов төрөөбүт сириттэн ылыллыбыт буору Москваба тириэрдэһипт, маршруткка бэлиэтэммит куораттарга барыларыгар сылдыахпыт диэн мэктиэ тылы эппитэ. Уолаттар стадион устун бочуоттаах эргиири оҕорон баран куорат диэки бурбата турбуттара. Комсомол райкомун секретардар Гаврил Местников, Сергей Свешников уонна мин Нам бөһүөлөгүттэн тахсыы бэлиэ сэргэлэргэ диэри ДОСААФ «Москвиньнан» кэлбиһипт. Сэргэлэр аттыларыгар хаартыскара түспүпүт. Стадионтан сэргэлэргэ кэлиэххэ диэри биэр мотоцикль троһа бэстан тийбитэ. Кыра алдыаныттан кыһалдыбакка үөрэ-көтө түргэн үлүгүрдик тростарын уларытан кэбиспиттэрэ. Куоракка «Үлэ уонна Бойбуой албан аат» кулуубун слета буола турара. Онон ыксал бөһөнөн комсомол секретардара куораттаабытара. Нам сириттэн аттанар бүтэһик алгыс тылы этэр чыстэммитим. Күнүс 12 чаас саана түөрт мотоцикль Дьокуускай диэки тигинэтэ турбуттара. Собоһун туран хаалбытым. Баҕа курдук үчүгэй тэрээһинэ суох айанга атааран ээрбитин санаан сүрүбүм ытырбахтаан ылбыта.

Оччолорго ыһыах тэрээһинигэр пропаганда отделын эбээһинэһэ үгүс буолара. Ыһыах этэннэ түмүктэммитэ. Сарсыһыгар утуяа сыттаһына күн тахсыыта арай дьым аанын тоһуудулар. Ааны аһан көрбүтүм били бэбэһэ уруйдаан-ай-хаалаан атаарбыт уолаттарбыт бу тураллар. «Тый, туох буоллугут?» — диэһиппиттэн бэйэм да соһуйдум. Юрий Осетров, Афанасий Новгородовтын кэлбиттэр. Сибигиннэһэн кэпсэтэллэр, уопсай дьыа атын ыллара истиэхтэрэ диэн сэрэһэллэр эбит. Айаннаан истэхтэринэ биэр мотоцикльларын генератора аккаастаан кэбиспит. Слет буола турар сиригэр куорат ипподромугар соһон тириэрдиттэр. Обкомоллар көрсүөх, көмөлөһүөх буолан баран тылларыгар турбатахтар. Бэйэлэрин дьоннорун булан балааккаба хоммуттар. Куораты биэр гына сүүрдэ сатаабыттар да генератор булбатахтар. Ол иһин дойдуларыгар дьон утуяа сыттаһарына төһөр кыһалдыламыттар. Бэлэмнэни, мотоцикльлары көрдөөһүн саана Нам иһигэр кимнэхэ ханнык мотоцикль баарын барытын ырытан билэр этилэр. Кыһалдытын оҕорон аны икки мотоцикльларын генератора б, атытара 12 вольталаах эбиттэр. «Биһиги билгин төһөбүт, дьон көрүүхтэрэ, генераторы ылбыппыт туһунан кэһинки этээр, оҕостоот да син биэр айаммытын салгыахпыт», — дэһилэр. «Тыл бэрилиннэ да бас да барыахтаах» диэн маны этэн эрдэхтэрэ.

Дьэ, итинник сағаламмыта Нам сирин эдэр ыччатын историятыгар киирэр унньуктаах уһун үс ыйдаах айан. Аара

суолга алдынан, эбэтэр мотоцикль туруорар сирин булбакка эрэйдэннэхтэринэ биһигини мөбөллөрө үһү. Үчүгэй тэрээһиннээх, бигэргэтиллибит маршруттаах бөлөхтөрү ситэн аһаллара үһү. Олору көрсөн хонор сирдэрин буллараан бизэрэллэр эбит. Биһиги тэрээһинмитин чааһынай көбүлээһин быһытынан көрбүттэрэ. Дьыһинэн, урукку өттүгэр мотоцикльнаа да, массыынанан да уһун айанга үөрүйэбэ суох эрэри баламат быһаарыныы этэ.

Уолаттар хас куорат айыттан телеграммалаах буолбуттара да бастакы күннэртэн сүтэн хаалбытара. Барыахтарың иннинэ М. Аммосов биографиятын үөрэтэн бэйэлэрэ маршрутнай карта курдук оҕостубуттара. Ол карта быһытынан кинотеатрга улахан карта ыйаабылпыт, Кинэ ол саана күн айы буолара. Кинэ иннинэ айанньыттар тустарынан кэпсэхтээх этибит. Кэһинки бэйэлэрэ билинэллэринэн, омуһнаахтык айанньыттар эбиттэр. Күһүнэ ортоһунан 40—50 көһү түһэн испиттэр. Онон почталаах сирдэри аһара көтө сылдыбыттар. Наар харчынан бензинин атылаһар буолан аҕыйах харчылаахтара чарааһаан, дьэ телеграмма кэллэ. Бензин талонун хааччынан барыттар атын зона дьонунабыт диэн билимнэттэр.

«До востребования» диэн Сибиэр биэр куоратыгар харчы хомуйан ыттыбыт. Дьоннорбут биллэриилэринэн Сибиэр куораттарыгар, Казахстан 19 уобалаһыттан уонугар сылдьан, Киргизия кини куоратыгар абыс хонукка үлэлээн уонна сыһына түһэн баран Москва диэки айаннаабыттар. Аара кумах куйаарга эрэй бөһөнү көрбүттэр. Кумахха батыллан бизэрэстэнэн сирдэри мотоцикльларын көтөвөн кэриэтэ айаннаан аһыталаабыттарың, биэр сиргэ үлү сылаан иннилэринэн-кэһинилэринэн барбат буолан аһаба халлаан анныгар суулан түһэн утуяан турбуттарың туһунан Москва куораттан атырдыах ыйын 24 күнүгэр телефоннаатылар. Ол туһунан тутта кинэ көрөөччүлэргэ тириэртибит.

Москваба Аэлита Максимовнаны булан Новодевичье манастыры кылабыһатыгар Р. И. Цугель-Аммосова көмүллүбүт уһуобун күлүн сэргэстэһиннэри М. К. Аммосов төрөөбүт сириттэн иддибит буордарын чороһинго кутан уурбуттар. Буоркут холбоһон түгэһигэр Барахов кэргэнэ Александра Андреевна Барахова-Черепанова, Аржаков кыһа Клара Степановна Аржакова, Красноярскайга Максимы кытта комсомольскай тэриһитин тэрийсипит Ирина Исааковна Окулова уонна М. Аммосов кыргыттары, сизинэрэ, онтон да атыттар сылдыспыттарың туһунан телефонунан кэпсэттилэр. Хорсун уолаттарбыт соруктарың сүрүн өттүн ситиһэн аны төһөн иһэн аҕыйах куоракка сылдыбалара хаалбытын кэһинэ кинотеатрга ыйаммыт картаҕа кинэ көрө кэлбит дьону муньван кэпсэтибит. Уолаттарбыт этэннэ дойдуларыгар эргийэн кэлэллэригэр эрэлбит улаатта. Нэдиэлэ курдук Москваба үлэлээн баран дойдуларың диэки түһүнэн кэбиспиттэр. Москва курдук сиртэн 15 хонугунан айаннаан Намга кэлбиттэрэ. Кэпсэтиңи быһытынан барбыт суолларың хатылаабакка, төһөллөрүгэр тимир суол платформатыгар олоһон кэлиэхтээхтэрэ. Ол иһин дьоммут эмиэ сүтэн хаалбытара. Балаһан ыйын 12 күнүгэр Иркутскайга кэллибит-диэн телеграммалаатылар. Онтон ыла эмиэ сиринэн айан. Биэр сарсыарда, балаһан ыйын 19 күнүгэр үлэбэр тийбиһпэр «Уолаттарбытын бэбэһэ куоракка көрбүттэр, бүгүн кэлэллэрэ буолуо» дэһтилэр.

Көрсүһүү туһунан кэпсэтэн эрдэхпитинэ «Уолаттар дьылаһиригэр утуяа сыталлар үһү» дэһтилэр. Көрсүһөн бүтэхпит ол, Куоракка кэлэн хонору гыммыттарың Афанасий Новгородов «Дойдубутун буллубут, бачча кэлэн баран хоно сытыахпыт дуо» диэн дьону үйэ-хаайа тутан түүһинэ Намы булбуттар.

Ити үлүгүрдээх сырыыны сылдыбыт, өтөрүнэн хатылаанара да биллибэт айаһы айаннаабыт, Эңсэли хоодуот эрэттэрин көрсүһүү түгэнэ хойутуу буолбута. Аэлита Максимовна балаһан ыйын 21 күнүгэр миэхэ сурук суруйбута уонна посылка ыппыта. Ол кылгас суруга бу баар.

«Инокентий Захарович, добрый день! Посылаю Вам небольшие сувениры для шести участников мото-пробега «Якутия — Москва — Якутия», с которыми мы встречались в день посещения Новодевичьего Кладбища у нас на квартире. Сувениры-книжечки подписали члены нашей семьи и старые большевики-соратники М. К. Аммосова, пришедшие на встречу Окулова Ирина Исааковна, Максимова Екатерина Васильевна, Черепанова-Барахова Александра Дмитриевна, Потапова-Габьшева Марфа Георгиевна. Мы все считаем, что ребята — члены мото-пробега сделали очень большое и нужное дело и достойны быть награждены по Вашему усмотрению.

Просим вручить им эти сувениры на торжественном собрании, посвященном 60-летию Великого Октября, или в другое удобное для Вас время. Сообщите нам, пожалуйста, как они доехали до Намцев, все ли здоровы».

(Салгыыта бэчээттэниэ).

И. КРИВОШАПКИН, уһун айаны тэрийэччилэртэн биридэстэрэ.

(Иннин 1 стр. көр.)

гуй?» дииһин. «Э-һээ, хайдах өйдөөбөккүн, адрес диэни?.. Биһиги төрдүө буоллубут дии! Ол аата Аввакумов, Дмитриев, Рыкунов еще Сысолятин диэн тахсар буолбат дуо?» — диэн киним быһааран бизэрбитэ.

Олохтон эрдэ туораабатахтара, этэннэ сылдыбыттары буоллар Иван Кузьмин, Григорий Дохунаев, Николай Габьшев-Нэртэ суруйааччы буолалларэ чуолкай этэ.

ЯО—59 курспуг кураторынан биһиги дьолбутугар университетка учууталынан сана ананан Георгий Романович Кардашевскай үлэһини кэлбитэ. Кини айан суруйааччылары кыһаллаһа мүнээһэн өйүүрэ тутта биллэн барбыта.

Биһиги «Сэргэлээх уоттара» литературнай холбоһук түмсүүтүн биһи даһаны көтүһүккэ сылдырдыт. Оччолорго поэт буолуохтаах студенттар Инокентий Артомонов, Иван Алексеев салайаллара. Ньюкулай ол холбоһукка сылдыра гынан баран, биһиги курдук хоһооннорун бизэрэн, онно кэлэр поэттарга, суруйааччыларга ырытарбат этэ. Ол онуугар кини хоһооннорун дөрүн-дөрүй «Кыым» хаһыакка, «Хотугу сулус» сурунаалга бэчээттэтэрэ. 1959 сыл бүтүүтүгэр дуу эбэтэр 1960 сыл сағатыгар дуу Ньюкулайбыт «Ходуна лирика» диэн хоһооннорун бөлөбө «Хотугу сулуска» тахсыбыта. Олус истинг иһийилээх, нарын намчы, сырдик тыһынаах, хайдах эрэ ураты тыһынаах хоһооннор этилэрэ. Ол кэһиниттэн, «Кыымга» аны «Африка — мин сүрүбүм» диэн поэмата тахсыбыта. Эмиэ сүрдээх солун, ураты суруйуу этэ.

Соһуочу уобарастааһыһына, рифмата олус үчүгэй: акыйаан — акыйан диэн курдук. Онон маньык строкалары баалларың үйөм тулары өйдөөн сылдыбыһың: «Баттахтарың — кылаан антениалар, сүрүбүм — суду локатор...».

Ньюкулай «Хотугу сулуска», Суруйааччылар Союзтарыгар өрүү сылдырар быһылааба, сороһор быһытар орута кэһинир буолара — Элэй, Иван Гоголев тустарынан. Кини кэһиниригэр суруйааччылар диэн онуугар «писээтэллэр» диэн тылы сөбүлээн туттара, ити тылы хайдах эрэ ураты миннигэ бағайтык этэрэ. Оччотооһуга биһиги ыңыраар сулусуһунан Иван Гоголев буолара. Биридэ кини кэлэн «Сэргэлээх уоттарыгар», бастакы курска үөрэнэ сырттаһытына быһылааба, мин аҕыйах хоһооммун ырытан баран, олус хайбаан соһуһупта. Ньюкулайбытын оччолорго биллэн эрэр поэттар Николай Босқов, Михаил Тимофеев, Василь Сивцев хайгылларың истэрибит.

1960 сыллаахха быһылааба, бэс ыйыгар биһиги ЯО—59 курстар, университет билиһинэ кылаабынай корпусун ақылаатың түһэриңгэ тимир-бетон конструкциялар туттулуохтаах, кини сөмүһэтин курдук суон бөрөбулуоханы мағнай көһөрөбүт, онтон бизэрбит кэһиниринэн туох эрэ анал тимиринэн быһыта охсорбүт. Ол үлэбэ тобо эрэ аҕыйах этибит: Ньюкулай баара, Григорий Дохунаев, Егор Жирков, Иван Сысоев үлэлээбиттэрин өйдүүбүт.

Аны ол сайын фольклорнай практикаба Намга бардыбыт. Салайааччыбыт — кураторбыт Г. Р. Кардашевскай. Мин Ньюкулай кытта сырттыым, Хамабайтаба кини ийэтин аахха олоһобут. Мағнай сайылыктарынан сылдыан, кырдыбаастартан норуот тыһынан айымньытыгар сыһыаннаабыт суруйан ылабыт. Киһим

оҕо сааһагар ыл Ханна «Ньюкулай» ботторо, буолан иһи даһаны «Ньюкулай» гуннаах сизн аҕа Ньюкулай сағатыгар ти анаан-ма сылдыа кыра сыл оонһуур битэ.

Ол сырылорга сыһынаабы хоһоон дьарыктыах дьонно биридэһэн биридэһэн дьыбэ өйү ылыһык китилэр. Ол дым, Ньюкирибит дьыбаастары хаалла.

Тийибити киним таһа бағайдык ыллаахчыбынан ырыта Миһ аһыһы тыһы с оҕостон, Кийим ыры куталлан, бидилитэ сыһыбытын соһуйуом, айыта бу тан атабаар Урастырылара эбит:

Күөх уһун Күүлэйдэ Күөгэйэр Далбааты

Киһиһэр, туох да дьыбыһың кэпсээһиппэ көрө бэркэ Кэһин ол чыбытыгар скайга кэһиптэ

Онтон рютин дьы (төрдө-ууһа) бийэтэ айыруйан ылы бастаан Мағулан мағулан ылаар биллыбатаар тыһын олоһу рэ, соторура. Ол иһыга суруу Ньюкулай быта.

Онно биридэһэн ортубүт быһыорбут туһу уһанар Сарсыарда түүргэ дьы чаас аҕары чоң, тыһыһэрэн сурутуу ааһын суох. Тыла гэй буол олоҕхо буураһа, ойуу туома ба Стандарта дааһынан иһигэр барыһан суруй дүүрбүнэ, суруйбатах хонуга бүтү сүүс стран булпут ха битин билб куһалыһы оҕо хотуттан б тэһин бул Биһиги, наара, ол фтикабытыга утаа салай Кардашевскай нэн биридэ су паркатыгар быта. Мағай ланан кута дыбыт. Кы бы суруйан ылабыт. Киһим этибит. Онно

ИИР ЧОБУЛ УОТТААХ СУЛУС

спыт сайылы баар эбит. Кирибит да, аймактара, доэр дьоннор — хайаатар пэккэр эр та Мал аайы сууи, күөрчүдү бириппит. Онуо сиргэ хонуу чаллах тини эргийэ хаа-эрбүтэ, манна мун хатааста барыт диэ-тигыр фольк-наабы дуон-бтахпыт — нар, айар дьа-ор суохтара, нник киһи кү-баара? Арай ка: «Анараа ырыа айан баар», — диэ-эбэ мид бар-ийым бастаан битигэр кыр-тта сэлэргэһэ

— наадалаах да эбит. Ыл-булэстэ «Ээ, Таптад туһу-кпын», — диэ-э. Остуолларыгар айан ыларга нэн олордум. Эрчэх ытыан эрчэн, ыллаан барда. Арай... бийин бэйэтин атаха — баһыт-дизри Күниүк хоһоонун тыл-хонууга барыахпыт, баанан оонньоохпут.

Эркинээммин, айм. Ол сый-лайбар тахсаан ыйтан көрө-бүтэ-үөрбүтэ, инн салыйаач-Р. Кардашев-иппит.

Арааттаа Те-офонньортон (урапчы этэ) олоххотун су-туруннубут.

И. Романович фонна сору-гыммыта та-— оронньор-таанник этэ-ру буккулла-ыниги кумаа-ылын диэн и-нэхэ салай-нэдиэлэттэн-лааба. Ошон-рэ эргэ дьиз- (мас ууһа) киһэ түөр-хардарыта, урдукка оло-тылыгар тү-ыт. Олонхо-иниги «Идүүр-о онук үчү-ах эрэри, ырын уоба-нынын сиэрэ-баар этэ. Иискэ харан-бир сирэ-дөбүлү тугу-тут. Мин өй-онхону ситэ-практикабыт . Ол хас да-наах суруй-тиксирили-и. Оно Ньу-орбут олон-ка көрдүүс-кэлсиэрэ.

—59 студен-торнай прак-табыстахпыт ыбыт Г. Р. сөбүлэниги киһэ Нам маевкалааты-тан эт аты-уөлүн буһар-арытылаах-ы-аны, ку-

хэ кириэн кэлэ — бэркэ өрүкүбүт, эмиз да көн-нүөрбүт көрүниэх. «Дьэ, добоочук, манник баар...» — диэн баран, Александр Блок «Двенадцать» диэн поэматын сахалы тылбаастаабытын ааган иһитиннэр-дэ. Тылбааһа олус табыл-лыбыт, алдьаһын уу саха-лы, ханан даһаны энкилэ суох этэ. Поэмаба: «Хаа-рыан таһаһы хаарга хаал-ларан...» диэн эмээхсин, бассабыыктар кыһыл лозун-нарын көрө мөнүттөр са-һаһы бэргэниик бирибит этэ. Стандартай борустуй-кумааһыга харандаһынан аһар өртүгэр суруйбутун өйдүүбүн. Оно мин бэчээк-кэ биэр, таһааттар диэби-тин да, ханна даһаны тах-сыбатаһын курдук саны-бын.

Эмиз ол саһана Сергей Есенин аатарыт «Ийбэр сурук» диэн хоһоонун са-һалы тылбаастаабытын ий-дэһинэ өйүтүн аһар буолара. Оно: «Ама да мин иһээччим иһин...» диэн тыллара ордук уйдуйан аһара. Киһи оччолорго Сэргэлээх уопсайыгар оло-ро. Ардыгар биһиги Пу-гачевтүгэр тоһуругар тыл курдук түргэниик кэлэн ба-ра. Ол саһана киһи би-һиги дьобус уопсайытыгар кэлэн барарын ис хоһо-онун дьиниһэбин, ис кистэ-лэни билбэтэх, сэрэйэн да көрбөтөх этибит. Кэлин, 1964 сыл сайыннар саха салаатын төрдүс курсугар үөрэнэр Кэбээйи кыһын Дуя Семенованы кэргэн ылар үһү диэн иһилиби-тигэр биридэ соһуйан хаал-быһпыт. Оччолорго Дуя Пугачев тоһуругар түгэ-хоско элбэх буолан оло-ролордо.

1961 сыл кыһыныгар, би-лигин өйдүүбүнэн аһын-ны ый саһатыгар быһы-лааба, биһиги историко-фи-лологическай факультетыгар «Сэргэлээх, уоттара» лите-ратурнай түмсүү уочаратта-мустуутугар мин хоһоон-норбун ырытан Ньукулай дакылаат оһорбута. Да-кылаатыгар үксүн хайаабыта уонна тыла-өскө сорох бэ-лиэтээһинири оһорбута. Мин оно киһи доһоро ыт туһунан поэмабын уонна дьыл түөрт кэмин туһунан хоһоомун аһан иһитин-нэрбитим. Оно биллилээх поэттар Иван Гоголев, Ле-онид Попов тыл эһиттэрэ.

Ити кыһы Саһа дьыл эрэ иһинэ биһиги, «Пугачев-тар» Сэргэлээх икитигэр көһөн тийбиһипит. Мин 5-с корпус 10-с хоһугар кири-битим. Ньукулай 6-с хоско олороро диэн өйдүүбүн. Ки-ни үөрэх кэнииттэн хоһу-гар үксүгэр суох буолара, сотору-сотору Намныра.

Сэргэлээх икитэ сэргэх дойду этэ. Ньукулайга эдэр поэттар Николай Босиков, Иван Алексеев, Михаил Ти-мофеев таарыйан даһаллара. Биридэ кыһын Москвадан литературнай институттан үөрэһиттэн сынныалаһар дойдулаан иһэн Семен Ру-фов таарыйыта. Ньукулай, Иван Кузьмин, Георгий До-хунаев буолан аэропортан атаарыһыт.

Иккис курска сырытта-һыта киһини кураторбит Г. Р. Кардашевскай көбү-лэһининэн «Якутский уни-верситети» ханыат хоһоону, кэспэтин суруйууга конкур-с биллэрибит. Оно Ньукулай «Саһа дьыл кэһэтиннэри санаа» диэн поэманы суру-йан кыттан бастакы бири-эһини ылбыта. Конкурс түмүгүн туһунан, Георгий Романович ырытар ыстаты-һага университет даһааты-гар тахсыбата. Оно Нико-лай Рыкунов аан бастакы-нан уонна кэниитик хайба-мыта.

Ньукулай элбэхтик аа-барара. Биридэ кыһы миэ-

ча классиктарытан саһа-лаан бэйэтин кэминнэри поэттары барыларын, бы-лырғы илинги дойдулар улуу бөлүһөктэрин, поэтта-рын айымньыларын. Оттон саһа суруйааччыларын ай-ым-ньыларын туһунан этэ да барылыбат... Биридэ куо-рат 2-с нүөмөрдэх оскуо-латыгар педпрактикава оҕо-лору үөрэттигэр Элэй «Буурба-буудьа дьылыгар» диэн поэматын барытын өйүттэн аһан бирибит диэ-биттэрэ.

Мин өйдүүбүнэн киһи кэспэтиннэн айымньын су-руйууга эмиз хоһоноро. Ол курдук биридэ кыһы: «Бу роман суруйдум», — ди-дин, лис кумааһыга илин-ни суруллубуту сүрдэх хап-халыгы миэхэ элэс кур-дук көрдөрбүтэ. Оно «аах-тар» эбэтэр «бэчээккэ биэр» диэтэххэ, куруутун: «Кэлин, кэлин», — диэн кэспитэ. Мин санаабар, киһи ол су-руйуутун дойдугар таһа-ар уурбут буолуохтаах этэ.

Ол СГУ-га үөрэнэр ком-митигэр Ньукулайдын кы-һын, саас куорат устун биригэ сылдыһыныт элбэх буолаба... Биридэ Таалай күөл үрдүгэр Ломоносов уулуссага бэрт эргэ дьизэ олорор аймактарыгар сыл-дыһыһпыт. Максим Аммо-совы, Платон Ойуунускай билэр кырдыһас оһонньор баара.

1964 сыл бэс ыйын бүт-энигэр Намга Ньукулайбит Дуянынын холбоһор уруу-лара буолла. Куораттан маннайынан Элэй Юрий Шамшуринныын «Москвич» массыннан таһыстылар. Элэй эдэр ыалга электри-ческэй сылабаары бэлэх аһалбыт. Киһи уруу осту-олугар Ньукулайы поэт бы-һытынан үрдүктүк сына-лаан, доһу-соргуну баһаран истиг баһайтык тыл э-питэ. Ол доһорбут урута алдьаһын суруйааччылар би-чэрдэрин курдук барбыта. Оно өссө Күн Дьырибинэ, Николай Габышев, Рафаэль Баһатайыскай, Инокентий Артомонов, Николай Боси-ков... бааллара.

Университет кэнииттэн, биллэн турар, өр буола-буола көрсөбүт — куорак-ка суруйааччылар муньах-тарыгар эһин. Биридэ Ньу-кулайдын Семен Руфов буолан Петр Дмитриевкэ дьизитигэр ыалдыттан, ли-тература, поэзия туһунан олус да үчүгүйдик сэлэргэ-һэн аһыһыт. Ол сырыт-тан мин «Кыйтарбыт Олү» диэн поэмат тэптэн айыл-лан тахсыбата. Мин икки-тэ хаста Намга туох эрэ муньааха тийэн баран Ньукулайдаһы хайдах бы-һа аһааһыныт?! Хайа уонна бири дойдулаарым оскуолаттан ыла атаһым Тэрэнтэй Халыев оно оло-ро эбэт!

Оттон Ньукулай Майба биһиги дьизитигэр эмиз иккитэ сырытта быһылаа-ба. Тиһэх сылдыһа — 1994 с. олунньу саһатыгар эдэр поэт Калистрат Ере-меевтин кэһилэригэр. Ман-нааһы кэһитиһит Ньуку-лай кэһитининэн Калис-траат хоһоонунун бастакы кэһитэ бэчээттэммитэ. Ону саһаһы хаардааха Нам-тан массыннан кэлэн ыла барбытара. Оно бэ-йэбит редакциябыт кы-ра хоһугар көрсүһүү оһор-буһпунт сүрдэх истиг сэлэ-ргэһин буолбута, хаартыска-ба түсүһүт. Оттон биһиги дьизитигэр кэлэн, эмиз ос-туолга олорон бэрт аһаһа, дьин баарынан аһаһаһык сэлэргэһэн, бэркэ үөр-нөтөн, бары доһу-соргуну баһаран атаарыһыт баа-ра... Ол бэйэлэрэ иккитэн билгин бу сир үрдүгэр суох буола оһусууттарын эргитэ санааһаха олус ы-раһан, курус.

СТУДЕНТ Н. РЫКУНОВ ҮЛЭТЭ

Поэт Николай Михайлович Рыкунов, СГУ филологическай факультетын саха салаатыгар үһүс төрдүс курстарыгар үөрэн сылдан, «Суорун Омоллоон (Охоноон)» диэн кэспэтингэр уларыбат сомобо тыллар (идиома) туттулуулара» диэн темаба курсовой үлэ суруйбута. Киһи үлэтин 1974 с. тахсыбыт «Саха тылын сомобо домоһун тылдыһа» кинигэ автара, филологическай наука кандидата, доцент Н. С. Григорьев салайбыта. Никита Спиридонович студент Н. Рыкунов ити үлэтин бастакы суруйуугар (3-с курска) ыйы-кэрдий, сүбэ бирибит суруга баар, ону хайдах баары-нан биллиниһэрибит:

«Сохранить!»

Рыкунову Н. М. III я/о, курс. работа по я/я 1962 г.

1. Курсовую работу нельзя писать, руководствуясь одной статьей. Надо указать Пикарского, Убрютова, Харитонову и др. Общую литературу по языковедению, напр., Будагова и др.

2. Во всех случаях приводить текст.

3. При анализе надо было руководствоваться моими тезисами «О некоторых вопросах методики анализа фразеологических единиц в я/я». Казань. 1960 г. Надо было установить двойную семантику: прямую, переносную.

4. ? Не неудачно, сомнительно, спорно, и т. д.

5. Исправьте то, что можете.

6. ... — неудачная формулировка.

7. = — Не относится к теме или к чему?

2/VI—62 г. Подпись.

Оттон иккис көрүүтүгэр (4-с курска) 10/VI—63 с. «Работа положительная...» диэн суруйбут, кэжкэ куруубайа суох итэбэстэри бэлиэтэбит. Ол курдук үлэбэ бэриллэр матырыйааллар алфавит бэрээдэгин туту-ска системата суох суруллубутун, аһыһа сомобо тыллар быһаарыылара табыла суобун ыйыт уонна туһаныллыбыт литературалары үлэбэ сыһарыны бы-һытыннан киллэрэригэр сүбэлээбит.

Студент киһи үлэтэ итэбэстэх буолара сөп бөбө буоллаба дии. Ол тынан баран диригиник, толкуйдаа-хтык үлэлэммит буолан учуутала итинник сыанабылы биэрдэбэ...

Е. РЫКУНОВА.

~~~~~

СУОРУН ОМОЛЛООН «ОХОНООН» ДИЭН КЭПСЭЭНИГЭР УЛАРЫБАТ СОМОБО ТЫЛЛАР (ИДИОМАЛАР) ТУТТУЛУУЛАРА

1

Кэспэтингэ 38 сомобо митигэр уура сатаатым. Мин баар. Олортон үксүлэри, суруһунэн, таб. Н. С. Григорьев 1960 с. Саха госу-дарственной университетин усчай үлэлэрин 7-с таһа-рытыгар кирибит «О се-мантике некоторых устой-чивых словосочетаний в якутском языке» диэн ы-лааһынан аахтым. Сүрүн татайатынан ыйдардым. Ону тас өттүнэн Пикарская су-варын, Харитонов, Убрю-ноонхоотук туттубутугар, то-ва грамматикаларын, Рад-ол туттан туох ситиһилэм-ловы көрүтэлээтим.

2

«Нохоо, аны эн эрэккэм буолангыны, ыга үктээри мин ханна барарбын силэстийээтин дуо? Бэйи, аргыһы хабарбабар түс» — диэн баай Бүөтүр хамнач-ты уолугар суон күөмэйини суһурбанар.

1. ЫГА ҮКТЭЭ — бу түбэлтэбэ көннөрү кутуйабы атаһынан ыга үктээһиннэбэр кинэ суолтаба туттул-лубут: ык-түүр, тойорбоо.

2. ХАБАРБАБАР ТҮС — саһарыһа боқойи бири-мэ, халдыардас. Пикарская бу тылы сирэй суолтатыт-тан ураты атын суолталааһын ыйбат. Контексттан көрдөхкө, манна ханан да хамначтыттан эндиин и-стибэтэх бардан тоһон кыйаһаһыта, уордайыта этил-лэр. «Хабарбабар түс» диэни аһаһаһын, киһи кырдык да, хайдах эрэ анарааһыта субу илэ-бааччы хабар-батыгар баран түһэн эрэрин көрөргө дылы. Ойуулаан-дүһүннэн, тыһынаан көрдөрүү — бу буолар идио-малары туттуу бири суол үтө өттө.

3. ӨРӨ КӨР — наһа бар, утар. «Дьэ, өрө көрбүт өбөлөр, тыһынара тахсар дуу, суох дуу». «Өбөлөр» — диэн баай Бүөтүр саһа былаас үүммүтүгэр өгдөннөспүт дьадаһылары ааттыр.

4. ТЫҢНАРА ТАХСАР ДУУ — кэһэйлэр, уос-куйаллар дуу. Дьэ, «ол өрө көрбүт» дьадаһылартан бири-икки ордук чорбойбуттарын өлөртөрөн «сыһыт-тахха» толдуох, кэһэйиһэх кэригнэхтэр. Ол иһин бу этингэ баай Бүөтүр саһаныта, сэтэрээһинэ уонна он-туһан доһуйуута өтө көстө сылдыар.

3

Мин хас идиоманы бэйэм айар.

Хайдах өйдүүбүнэн быһаа-р өскө, арай биһи бу Суо-рун Омоллоон «Охоноон» объёмунан орто кэспээн. Онуоха 38 идиома кириини идиомалары барыларын ыл-тэ — уус-уран айымньыга баан ылан кэһиһэн баран, киһилэр онуларыгар борос-тоуй уу-хаар тыллари кы-сөп. Сомоболору хойуутук туттуу — Суорун Омоллоон айар маастарыһатынан бири суол уратытыннан буолар быһылаах. Оттон бири өт-түнэн, киһи айымньылары наабат.

Сомобо тыллар дэхтибэт кэрэлэрэ, киһилэр сүдү күө-сэ сибэстээһин туоһулуур. Сомобо тыллари үйэттэн-үйэ тухары чочуйан нуруот

1962—63 сс.

Иван СЫСОЛЯТИН, Май

РЕДАКЦИЈАТТАН: Н. М. Рыкунов бу үлэтин кыла-гатаан бэчээттэтибит.

СПОРТ — ДЬУЛУУР, СПОРТ... ТУЛУУР

МАЙОР ДА, СЕРЖАНТ ДА ТЭНГЭ ЭРИСТИЛЭР

1997 сүл олунуу, кулуун тугар ыйдарыгар, ис дьыала Намнаабы отделигар сулууспалар сааскы бырааһынныктарыгар аналлаах спорт сэттэ көрүгэр күрэхтэниилэр ытылынылар. Эрийсинлээх киирсинлэр түмүктэригэр саахымакка I Хомуустаах бөһүөлүктээби отделин коллектива бастаата. Дуобакка милиция криминальной сулууспатын хамаандата атыттары тулупата. Остуол тенниингэр эмиз ити сулууспа кыйылаарынан ааттанна. Канат тардыһытыгар I Хомуустаах бөһүөлүктээби отделин хамаандата кыахтаабын көрдөрдө. Воллейболга милиция криминальной сулууспатын инники табыста. Калашников автоматтынан сыдыгытынага общественной куттал суох буолуутугар милиция хамаандата бастаата. Макаров бэстилэтинэн сыдыгытынага милиция криминальной сулууспатын отделе...

улуус уонна республика күрэхтэниилэригэр бэлэмнэни быһытынан ытылынылар. Нам улууһун ис дьыалаба отделин сүүмүрдэммит хамаандата кулуун тугар 15—16 күнүригэр Покровскайга ис дьыала министрствотун күрэхтэниитигэр кытынна. Хамаанда састаабыгар I Хомуустаах бөһүөлүктээби отделин начальнига Эверстов С. И., эмиз ити отделинтен дьуһурунай көмөлөөһүчүтэ, милиция сержана Голиков А. П. уонна саастарын ситэ илик оболор дьыалаларыгар инспектор Эверстова Н. В. кытынылар. Биһиги спортсменнарбыт кыахтарын толору туһанан күрэхтэстилэр. Ол курдук милиция старшей лейтенана Эверстов С. И., милиция сержана Голиков А. П. куһарана суох түмүгү ситистилэр. Кулуун тугар 15—16 күнүригэр Хамааттаба баскетболга улууска бастырыһын күрэхтэни ытылына. Оно ис дьыала отделин хамаандата улуус киниттэн кыттан, бары утарылаһааччыларын хотон, I миестэни ылла уонна 1997 с. баскетболга улуус чемпионуна буолла. Муус устар 10—13 күнүригэр Амма сэлэниһэтигэр үгэскэ кубулуйбут кини улуустар ис дьыалаба отделин XIII-с спартакиадалара ытыллар. Ис дьыала улуустаабы отделин коллектива бу эппиттээх күрэхтэниилэргэ былааннаахтык бэлэмнээр. Е. ПОПОВ, кадр отделин уонна профессиональной бэлэмнэнигэ ст. инспектора.

Реклама • Биллэриилэр • Реклама

НАМ СЕЛОТУН ОЛОХТООХТОРУН БОЛБОМТОЛОРУГАР Кэтэх хаһаайыстыбаларыгар турар сүөһүлэрин истукуственнай сизмэлэтин бадалаах хаһаайыттар Нам селотун Дьаһалтатыгар бу дьыл муус устар 15 күнүгэр диэри договор түһэрсэргитигэр ыгырабыт. Нам селотун Дьаһалтата. МАҢЫ СОБОТУОПКАЛААЧЧЫ ПРЕДПРИЯТИЕЛАР, ТЭРИЛГЭЛЭР САЛАИААЧЧЫЛАРЫН УОННА ГРАЖДАННАР ИСТИИЛЭРИГЭР Ойуурга баһаартан сэрэхтээх буолуу уонна үүнэн турар маһы кэрдик быраабылаларын модьуйууларын толорууну хааччыгар сылтан мас кэрдиллэр бары деляналары, маһы таһар суоллары, солоһуннары, электричество уонна сибээс линияларыгар кэрдиллэн баран хаалларыллыбыт мастан, мутуктан баһаар буолуутугар кутталлаах кэм сабаланын иннинэ ыраастаһын ыйа биллэриллэр. Ыраастаһын ыйа муус устар 1 күнүттэн ыам ыйын 1 күнүгэр дьылы биллэриллэр, толорбот түбэлтээ буруйдаахтар ыстарааптаналлар. Нам улууһун ойуурун хаһаайыстыбата. 9 апреля 1997 года состоится семинар об изменениях в налогообложении физических и юридических лиц на 1997 год для руководителей и учетных работников предприятий и учреждений. Начало 10 часов утра в актовом зале Госналогинспекции. Намская Госналоговая инспекция. Үөдэй нэһилиэгин дьаһалтата муус устар 11 күнүгэр күнүс 3 чаастан Үөрэриин сылыгар аналлаах марафон тэрийэн ытар. Үөдэй дөтсэдигар, оскуолатыгар үөрэммиттар, үлэлээбиттэр актыбынай кыттыны ыларгытыгар, спонсорство оңоргутугар ыгырабыт. Продаецца: 1 комн. благоустроенная квартира с телефоном в каменном доме. Земельный участок (огород, забор, ледник 3х4, сарай 6х4, гаражные ворота 3,5х2,4, телевизор цветной «Рубин» 402 ПАЛ СЕКАМ, холодильник «Бирюса», швейная машина ножная, эл. рубанок 3-х фазн. Обращаться по телефону: 2-26-36. Продаецца 2 дома, центр, газ, телефон, теплый гараж, баня, ледник, огород за умеренную цену. Обращаться по телефону: 2-21-48. Продаецца джип «Тойота-Сурф», 4 ВД, 1988 г. вып., цвет желтый, пробег 95 тыс. км, привезен с СНГ в 1996 г., в отличном состоянии, магнитола, велюровые сидения, грузоподъемность 800 кг., цена договорная, тел: 2-28-98. Срочно продаецца а/м «Хонда-Интегро» 1987 г. выпуска (Япония), требуется мелкий ремонт. Привезена в ноябре 1996 г. Цена договорная. Телефон: 2-12-65.

ИЙИРЭХ ТЫЛЛАР

Күндү кэргэммин, аҕабытын, эһэбитин, хос эһэбитин сэриг, үлэ ветерана; Маймаҕа олохтооҕо Суханов Виктор Лукины 70 сааскын томточку туолбуккунан ис сүрэхпиттэн итиник-истинник эбэрдэлибит! Уһун олоххо олорон, оболоргон, эдэрдэргин, аймахтарын кэлэр да өттүгэр ылыктаах тылгынан такайа, үтүө сүрэххинэн үөрэтэ, кизин санаабынан салайа, ыллам ырыабынан ыраастыгы сырт дин алгыбыт! Баҕарабыт эийэхэ күн сиригэр баар бары үтүөнү, үчүгэй доруобуйаны, өссө да кэлэр өттүгэр кырдыары биллэмэккэ, ыарыыга ыларбат уһун дьоллоох олобу. Кэргэниг Эфросинья, оболорун, сиэннэриг, хос сиэнниг. Кырдыбаас эдийибитин, ийэбитин, эбэбитин, хос-хос эбэбитин Нартахова Александр Михайловичны 87 сааскын томточку туолбуккунан ис сүрэхпиттэн итиник-истинник эбэрдэлибит! Дьолу-соргуну, үтүө-мааны доруобуйаны, өссө да уһундук биһигини үөрдэ-көтүтэ, такайа сылдьарга баҕарабыт. Өлүкүмэтэн, Тааттаттан, Уус-Майаттан, Намтан, Дьокуускайтан, Хатырыктан оболорун, сиэннэриг, аймахтарыг. Поздравляем дорогого мужа, отца, дедушку учителя Хамагаттинской саха-французской школы отличника народного образования, ветерана тыла Ушницкого Василия Васильевича с 65 летним юбилеем. Сердечно желаем крепкого здоровья, долгих лет жизни, творческих успехов, благополучия. Жена, дети, невестки, зять, внуки. Кэргэммин, аҕабытын, эһэбитин О-Же-Хо Александр Александровичны 60 сааскын туолбут кэрэ бэлиэ күнүгүнэн ис сүрэхтэн эбэрдэлибит! Баҕарабыт кытаанах доруобуйаны, уһун дьоллоох олобу, ыарыы ыалласпатын, кырдыгы кыттыспатын, дууһан туоххаһайбатын, дьол-соргу тобуруйдуун. Кэргэниг, Шурка, оболорун, сиэнниг. Күндү балтыбытын НАРИЯНЫ, күтүөппүтүн СТЕПАНЫ сайдал сааскылы саңаарыччы тыкпыт, ыал буолбут сыбаайабыт күнүгүн үөрэн туран истинник эбэрдэлибит. Сыдаас талталгыт хаһан да убарабатын, элбэх оболоох, толору дьоллоох дьонун-мааны ыал буолун дин алгыбыт. Эдийиңдэриг, күтүөттэриг, Чириковтар, Заболоккайдар. Күндү, тапталлаах кэргэммин, ийэбитин АДАМОВА ЛЮБОВЬ ПЕТРОВНАНЫ 50 сааскын туолар үөрүү-лээх күнүгүнэн сүһүөхтээх бэйэбит сүгүрүйэн туран итиник-истинник эбэрдэлибит. Эйбэс мичээрин, амарах дууһан табаарыстарыгын, доботторгун, аймах-билэ дьонноргун астыннара, дуоһута турдун, дьон-сэргэ үтүө өйдөбүлэ эйгин арчылалтын. Барыбыт үөрүүбүтүгэр өссө да таһаарылаахтык үлэли-хамсыгы сыртат, дьоллоохтук олор, доруобай буол. Биһиги туспутугар ахсаабат кыһамныг, тапталыг, миннигэс аһыг иһин убаарабат махталыгыг, тапталыгыг тиэрдэбит. Кэргэниг Гоша, кыргыттарыг Наташа, Туйаара.

Күндү биһигэ үлэлиер коллегабытын Адамова Любовь Петровнаны юбилейгын итиник-истинник эбэрдэлибит! Юбилейдыр сааһым туолан бэрдим бүтэ дэнимэ, айымнылаах үлэн үгэни аҕыйатар буолума. Баҕарабыт барҕа баайы, кинл курдук кытаанах доруобуйаны, билини, кэрэни мэлдьи тарҕата сылдьарга, сөбүрүйбөт талаангынан бар дьонго сыдаайарга. Суолдуйт сулус кэрэтэ саңа суолу солооччулары үөрэтэ-такайа сылдьарга. Улуустаабы гимназия коллектива. Убаастыыр эдийибитин, балтыбытын Соловьева Дарья Егоровна алта уон сааскын итиник-истинник эбэрдэлибит! Баҕарабыт чэгиэн-чэбдик доруобуйаны сайаас-элккэй санаан сайда турарыгар, уматар аал уотун сөбүрүйбэтигэр, үөрүү-көтүү эңгэрдээ турарыгар. Ыарыы ыалласпатын, кырдыгы кыттыспатын, санаан саппаарбатын, дууһан туоххаһайбатын, дьол-үөрүү аргыстан. Салбантан, I Хомуустахтан, Партизантан саңастарыг, убайдарыг, кийинтэриг, бырааттарыг Соловьветар. МАХТАЛ Саамай күндү, тапталлаах обобутун, убайытын, бырааппытын ЮРАНЫ тинэх суолугар атаарар кэммитигэр тирэх буолбут, биһиги кутурбаммытын тэңгэ үлэстибит улуус администрациятыгар (Ядрев А. Н.), сбербанк (Спиридонов С. С.), Намнаабы коммунальной хаһаайыстыбага, 2 №-дээх орто оскуола коллективтарыгар, Кутуков В. Р., Юра бары аймахтарыгар, биһигэ үөскээбит, үлэлээбит табаарыстарыгар, доботторугар сүгүрүйэн туран ис сүрэхпиттэн барҕа махталытын тиэрдэбит, инникитин даҕаны инникитин үтүө санаалаах-өйдөөх, кимизэх барытыгар көмөлөөх дьон-үлэбит буоларгытыгар, күн сиригэр баар бары үтүөнү, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, дьоллоох уһун олобу баҕарабыт. Пестеровтар дьэ кэргэннэрэ.

К СВЕДЕНИЮ РУКОВОДИТЕЛЕЙ И ВЫПУСКНИКОВ ШКОЛ УЛУСА! 11—12 апреля т.г. в улусе будет работать выездная комиссия Якутской государственной сельскохозяйственной академии по организации предметных олимпиад. ЭКЗАМЕНЫ БУДУТ ПРОВОДИТЬСЯ НА ФАКУЛЬТЕТАХ: Экономический — математика, иностранные языки, агротехнический: агрономия, зоотехния — химия, биология, технология с/х производства, сервис и технология эксплуатации транспорта и «технологических машин» — физика, математика. ветеринарный — химия, биология. На все факультеты третий экзамен — русский язык будет рассчитываться по оценке аттестата. По результатам олимпиад учащиеся, получившие высокие баллы, будут зачислены в академию без вступительных экзаменов. Приглашаем всех выпускников школ улуса принять активное участие в олимпиадах. Справки по телефонам: 2-13-94, 2-14-08. Улусное управление образования.

Выражаем глубокое соболезнование учителю II «б» класса НСШ № 2 Ноговицкой Наталье Кирилловне по поводу кончины горячо любимой матери НОГОВИЦКОЙ Клавдии Львовны Родители, ученики II «б» класса. Күндүтүк саныыр саңаһыт, кийинпит, аймахтыг Хатырык олохтооҕо ТЕРЮТИНА Анна Васильевна эдэр сааһыгар хомолтоохтук өлбүтүнэн кэргэнигэр, оболоругар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. Новгородовтар, Терютинар, Корякиннар, Докторовтар. Күндү кэргэмим, аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит, Хамаатта олохтооҕо БУРНАШОВ Николай Васильевич муус устар 3 күнүгэр 69 сааһыгар эмискэ ыалдьан өлбүтүгэр билэр доммутугар, аймахтарбытыгар дириг кутурбаммытын биллэрэбит. Кэргэнэ, кыһа, уолаттара, күтүөтэ, кийинтэ, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ. Нам педагогической училищетын коллектива училище үлэтигэр Иванова М. Е., Филиппова В. Е. уонна кинилэр дьэ кэргэттэригэр тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ потребкооперация ветерана, сэриг оҕдообото, тыыл ветерана ЗАХАРОВА Александра Ивановна 71 сааһыгар уһун ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн дириг кутурбанын тириэрдэр. Улуустаабы социальной харалта управлениста, инбэлинттэр обществолара Нам селотун олохтооҕо, Чурапчы көһүүтүн кыттылааҕа НОГОВИЦЫНА Клавдия Львовна ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн бары аймахтарыгар, чуғас дьонноругар дириг кутурбаннарын тириэрдэллэр. Нам улууһун үөрэтин управлениста Нам 2 №-дээх орто оскуолатын начальнай кылааһын учууталыгар Ноговицына Наталья Кирилловна тапталлаах ийэтэ тыыл ветерана НОГОВИЦЫНА Клавдия Львовна уһун, ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн дириг кутурбанын тириэрдэр. Сэриг, үлэ ветераннарын улуустаабы сэбиэтэ Нам сэлэниһэтин олохтооҕо, тыыл, үлэ ветерана, Чурапчы көһүүтүн кыттылааҕа НОГОВИЦЫНА Клавдия Львовна өлбүтүнэн дьэ кэргэттэригэр, аймахтарыгар, чуғас дьонноругар дириг кутурбанын тириэрдэр. Сэриг, үлэ ветераннарын улуустаабы сэбиэтэ Хамаатта нэһилиэгин олохтооҕо, тыыл, үлэ ветерана, сэриг оҕдообото ОХЛОПКОВА Анна Николаевна өлбүтүнэн дьэ кэргэттэригэр, аймахтарыгар, чуғас дьонноругар дириг кутурбанын тириэрдэр.

Редактор В. Г. КАСЬЯНОВ. ОТДЕЛЛАР информация, сурук; төрүт культура — 21496, иллюстрация уонна реклама (секретариат) — 21640, Бухгалтерия — 21141. «Нам» телерадиостудия — 21632. Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэбитин, дьэбит аадырыһын чуолкай ыйыг. Автор өтэрэ мэлдьи ханьат санаатынын биһир буолуохтаах дин буолбат. «Энсиэли»—Нам улууһун ханьата; 678040, Саха Республиката, Нам с., Октябрьская ул. 1. Учредителлэр: Нам улууһун дьаһалтата, «Саха-полиграфиздат» национальной компания. С. Р. бэчээт уонна маассабай информация көгүлүн көмүскүүр региональной инспекциятынан регистрацияламмы № Я 0085. Нам улууһун типографията: 678040, Нам с., Ленскэй ул., 85. Формата АЗ, Кээмэйэ 1,0 бэч. лис. Нэдиэлэбэ үстэ тахсар. Индексэ 54889. Тираһа 2123. Бэчээттэнэ 07. 04. 97 с. Сакааһын №-рэ 39.

Сэриг, үлэ ветераннарын улуустаабы сэбиэтэ Нам сэлэниһэтин олохтооҕо, тыыл, үлэ ветерана, Чурапчы көһүүтүн кыттылааҕа НОГОВИЦЫНА Клавдия Львовна өлбүтүнэн дьэ кэргэттэригэр, аймахтарыгар, чуғас дьонноругар дириг кутурбанын тириэрдэр.